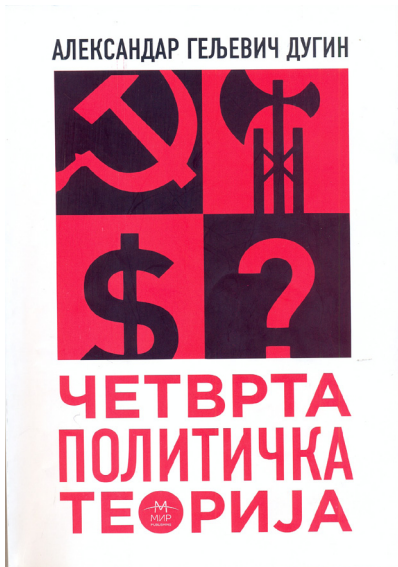

УДК 321.01 Dugin A.G.(049.3)

Момчило Суботић

*Институт за
политичке студије, Београд*

**РУСИЈА
– ЕВРОАЗИЈСКА
ЦИВИЛИЗАЦИЈА**

**Александар Гељевич
Дугин, Четврта
политичка теорија,
Београд, 2013.**

Александар Дугин, философ, доктор политичких наука, један од најпознатијих руских и светских геополитичара, најутемељенији савремени заговорник геополитике евроазијства, подарио нам је још једну оригиналну монографију под насловом *Четврта политичка теорија*.

Аутор је ову књигу од 240 страна поделио у пет поглавља: Увод у Четврту политичку теорију; Крај класичних идеологија и њихове метаморфозе; Геополитички контекст XXI века: цивилизација и империја; Евроазијство као верзија Четврте политичке теорије; и Идејни обриси долазеће руске политике.

У првом делу Дугин подсећа да је, за разлику од претходних векова у којима су средишње категорије биле религија, династија, сталежи, државе – нације, XX век био век идеологија и да је његовим завршетком дошло до кризе и „краја идеологија“. У XX веку основне идеологије биле су: либерализам (леви и десни), комунизам (као марксизам и социјализам и социјалдемократија), фашизам (националсоцијализам, Франков национал-синдикализам, Перонов „јустицијализам“, Салзаров режим итд). Од трију политичких теорија способних да мобилишу масе широм света остала је само једна – либерална. У савремено време све чешће се чује поклич о „крају идеологија“, па дакле и либерализма. Стога се Четврта политичка теорија сучељава са статусом кво, тј. „то је пројекат `крсташког рата` против: Постмодерне; постиндустријског друштва; у пракси остварене либералне замисли; те глобализма и његових логистичких и технолошких осно-

ва“ (19). Отпочиње битка за постмодерну. Друга и трећа политичка теорија (комунизам и фашизам) схватале су себе као претенденте на израз духа Модерне. И те претензије неславно су пропале. Дугин сматра да би Другу и Трећу политичку теорију требало преиспитати у новом кључу... Тај методолошки корак користан је као загревање пред пуновредно сачињавање Четврте политичке теорије.

Кад заговара повратак Традиције и теологије Дугин подсећа да „су све три политичке теорије замишљене као вештачке идеолошке конструкције људи који (различно) поимају `смрт Бога` (Фридрих Ниче), `скидање чаролије света` (Макс Вебер), `крај сакралног`. У томе се састојао живац Новог доба: на место Бога долазио је човек; на место религије – философија и наука, на место Откривења – рационалне, вољне и технолошке конструкције“ (21-22).

У „врлом новом свету“ светског глобализма, Постмодерне и Постлиберализма за Русију нема места – истиче Дугин. „Данашња светска економска криза представља само почетак. Оно најгоре тек следи. Инерција постлибералних токова је таква да је промена курса немогућа – `ослобођена техника` (Освалд Шпенглер) тражиће за спасавање Запада све делотворнија, али чисто техничка, технолошка средства“... Јасно

је да би Русија требало да иде другим путем. Својим“ (25). За решавање насušних проблема – глобалне економске кризе, супротстављања једнополарном свету, очувања и јачања суверенитета итд, Дугин истиче да је потребно обратити се философским основама историје, начинити метафизички напор. Стога аутор Четврту политичку теорију заснива на одбацавању садашњег статуса кво у његовој практичној и теоретској димензији, и истиче да ће она у руском издању бити оријентисана на „руски *Ereignis*“ (26).

Други део књиге аутор почиње расправом о класичним идеологијама. Дугин пише о крају класичних идеологија, најпре о либерализму и његовим метаморфозама, истичући формулу Ернста Никиша: „Либерализам је зла коб људске цивилизације“ (32). Наводећи главне одлике либералне идеологије, њену `слободу за` и `слободу од`, Дугин расправља питање односа либерализма и нације, изазову марксизма, затим пише о пресудној победи либерала крајем XX века, као и наредног `америчког века`, који је замишљен као претапање постојећег светског модела у нов, изграђен строго по америчким узорима. Тај процес условно се назива „демократизација“ и усмерен је на неколико конкретних географских енклава, у првом реду оних проблематичних

са становишта либерализма. Тако су се појавили пројекти „Великог Блиског Истока“, Велике Средње Азије“ итд. Критичари америчког модела либерализма који империја намеће свету, попут конзервативца Патрика Бјукенена, приметили су да: „Америка је стекла читав свет, али је изгубила саму себе“. (39)

Аргументовано сликајући панораму постлибералне гротеске Дугин истиче да либерализам (и постлиберализам) у Русији може („и мора – у то верујем“ – каже Дугин) да буде одбачен. С њим и Ново доба и Просветитељство и његове тековине. Јер пут којим је човечанство у Ново доба кренуло довео је управо до либерализма. И до одбацивања Бога, Традиције, заједнице етноса, империје, царства. Такав пут се завршава сасвим логично: решивши да се ослободи свега што га обуздава, човек Новог доба достигао је логичну крајност – наочиглед се ослобађа себе самог... Либерализам је апсолутно зло – не само у свом фактичком остварењу него и у својим темељним теоретским претпоставкама. И његова победа, његов светски тријумф само истиче и открива раније замагљене злокобне црте.

„Слобода од“ је најодвратнија формула ропства, будући да искушава човека на устанак против Бога, против традиционалних вредности, против моралних и духовних начела ње-

говог народа и његове културе“ – истиче Дугин (43). Потребно је из корена ишчупати светску јерес која инсистира да је „човек мера ствари“. Русија треба да сачини идеологију светског Крсташког рата против САД, Запада, глобализације и њиховог политичко-идеолошког изреза – либерализма.

За демократију аутор каже да је архаична појава и колективна екстаза, начело засновано на неједнакости где политичка модернизација означава пут од демократије ка тиранији и где се глобална демократија појављује као царство антихриста. У овом делу Дугин пише о левичарској философији, њеним подврстама, старој и новој левици, те левици у савременој Русији.

Затим је извршио анализу конзервативизма и то фундаменталног конзервативизма или традиционализма, либералног конзервативизма или тзв. конзервативизма статуса кво, те левичарског или социјалног конзервативизма. Као посебан облик фундаменталног конзервативизма Дугин је навео и Евроазијство и Неоевроазијство. Евроазијство, наводи Дугин, не признаје западне претензије на универзалност. Оно западну културу сматра локалним и привременим феноменом, и заговара умноженост култура и цивилизација које сапостоје у разним тренуцима

циклуса. Модерна је за евроазијце појава својствена само Западу, док друге културе треба да раскринкају те претензије на универзалност западне цивилизације и изграде своја друштва на унутрашњим вредностима. Никакав јединствени историјски ток не постоји, сваки народ има свој историјски модел који се креће у различитом ритму и каткад у разним правцима. Неоевроазијство је преузело основне тачке епистеме ранијих евроазијаца и допунило их обраћањем традиционализму, геополитици, структурализму, Хајдегеровој фундаменталној онтологији, социологији, антропологији... (76)

У трећем делу књиге Дугин пише о цивилизацији и империји у геополитичком контексту на почетку XXI века. Ту расправља суштинска геополитичка, философска, онтолошко-цивилизацијска питања као што је појам Запада, Европе и Модерне, модернизације (ендогене и егзогене), Јалтинске концепције „Запад“ и „Исток“, смислености појма „Трећи свет“, глобализације, постзапада, САД и ЕУ на почетку XXI века и друго.

Овде је интересантно мишљење неких америчких неоконзервативаца (поготово Роберт Кејган), да се америчка цивилизација сматра да произлази из концепције Хобсовог претећег државног „Левијата-

на“, а Европска унија као олићење Кантових пацифистичких идеја – с његовим грађанским друштвом, толерантношћу и људским правима.

Када је реч о Русији Дугин поставља дилему између Русије као земље и Русије као самосвојне цивилизације (империје). Он при томе наводи да у Русији нису сазревали нити су сазрели – ни капитализам, ни индивидуализам, ни демократија, ни рационализам, ни лична одговорност, ни правна самосвест, ни грађанско друштво. Напротив, у Русији су превладале смернице традиционалног друштва: - патернализам, колективизам, хијерархичност, однос према држави и друштву као према породици, надмоћ морала над правом, етичког мишљења над рационалним итд (107). Они који Русију виде као европску земљу занемарују да се она разликује од Европе, од читавог Запада у целини, те да је претварање Руса у Европљане сасвим безнадежна ствар. Тако би Русија остала тек „под-Запад“, „Запад другог реда“ - без снаге да упије истинску суштину западне самосвојности. Мишљење да је Русија - Запад, али другачији, православни, поствизантијски, словенски итд, онда значи да Запад више није Запад... Владајућа класа у Русији је увек била извор модернизације и вестернизације. Отуда је увек актуелна Пушки-

нова констатација да је „у Русији једини Европљанин – влада“ (109).

Други поглед Русију одређује као самосталну цивилизацију. То је становиште касних словенофила (Леонтјев, Данилевски), руских евроазијаца, младоруса, националбољшевика (Устрјалов). Израз Русија-Евроазија увели су у употребу први евроазијци (Николај Трубецки, Петар Савчински, Владимир Иљин и други).

Дугин односе Русије и Запада 1990 –их своди на најтеже заблуде од стране Русије; сасвим погрешне прорачуне; несхватање правог стања ствари, те непосредну издају националних интереса. Критички посматра Путинову и Медведевљеvu политику, поготово тезу и једног и другог да је „Русија = европска земља“, јер је Русија као суверена европска земља са сопственим интересима и вредностима сучељена с америчком једнополарношћу и европским вредностима, а Дугин доводи у сумњу универзализам тих вредности. Другим речима Русија је не европска земља већ посебна цивилизација. Јер док председници говоре о Русији као европској земљи западњачке структуре утицаја у Русији имаће велики утицај на руску спољну и унутрашњу политику.

Разматрајући питање Русије и Запада у евроазијској теорији Дугин износи историјат руског поимања Запада. Ста-

новиште да је „Русија – самостална цивилизација“, Русија – Евроазија, „држава –свет“, Дугин истиче да су ово становиште заступали руски цареви из Московског раздобља (видећи у Европи „царство јеретика“ – „паписта и лутеранаца“), словенофили (поготово касни), руски народњаци, евроазијци и комунисти (у складу са својом класном идеологијом). Русија - Евроазија, Русија (=цивилизација) гледа на Запад као на локалну и регионалну појаву и објављује рат претензији Запада на универзализам. Другим речима, Дугин полази од става да Модерна и модернизација нису апсолутне вредности ни безусловни императив развоја. Русија је способна да се развија и живи у складу са сопственом унутрашњом логиком – коју диктирају њена религија, њено историјско позвање, њена самобитна и посебна култура (121). Зато је неопходно да политичко руководство Русије учини први корак а то је да прогласи Русију цивилизацијом, из чега ће проистећи низ практичних радњи у процесу преласка из европске земље у самосталну руску цивилизацију.

У овом делу књиге аутор се бави својствима цивилизације, њеним односом са империјом – која представља њено територијално значење, те односом цивилизације и културе. Сучељавајући Хантингтона („Су-

коб цивилизација“) и Фукујаму („Крај историје“), Дугин, прихвата Хантингтонов основни став, али на место Хантингтоновог сукоба Дугин пише о дијалогу цивилизација. И Фукујама ће кориговати своје мишљење о западном, либералном универзалном моделу као победнику који представља крај историје. „Капитализам, тржиште, либерализам, демократија чине се универзалним и општељудским само споља гледано. Свака цивилизација преиначава њихов садржај по сопственим несвесним обрасцима, где вера, култура, језик, психологија играју огромну, каткад пресудну улогу. У том контексту, цивилизација стиче средишњи значај у политиколошкој анализи, избијајући у први план и замењујући клише либералне „Вулгате“(134). Цивилизација у савременом философском контексту постаје средиште нове идеологије. Ту идеологију можемо одредити као вишеполарност. Тако схваћена цивилизација се, према Дугину, супротставља глобализму.

Веома интересантно је Дугиново схватање еволуције и актуелизовања Монроове доктрине, која из антиколонијалне теорије везане за одређени „велики простор“, у XX веку почиње да се претвара у универзалистичку идеологизовану теорију планетарног колонијализма новог типа (поморског, енглеског, и поготово америчког). Овде се

Дугин ослања на Карла Шмита и његову студију о „великом простору“ и „рајху“ писану у предвечерје Другог светског рата. Иако је био присталица Хитлера, Шмит у својим текстовима не пристаје на расистичко и уско немачко тумачење „рајха“. Његов „рајх“ није као онај Хитлеров, него „империја“, „велики простор“ насељен народима од којих сваки има једнака права у стварању Политичког, сваки саучествује у сопственој судбини. По Дугину код Шмита се, (као и неких других конзервативних револуционара: Шпенглера, Ернста фон Саломона...) ради о Четвртој политичкој теорији (упоредо са либерализмом, комунизмом и фашизмом) скривеној иза Треће (нацистичке и фашистичке) (149). Дугин Шмита сматра изразитим представником Четврте политичке теорије. Заснована на геополитици „великих простора“, цивилизација и империја, Четврта политичка теорија представља по Дугину најпоузданију платформу за вишеполарни свет, антиглобализам, антиамериканизам и национално-ослободилачку борбу против америчке светске превласти. О овоме Дугин пише ослањајући се на радове америчких писаца, теоретичара „црвених бригада“ Тонија Негрија и философа антиглобалисте Мајкла Харта.

ЕУ је колебљива империја сматра Дугин и истиче да „Појединачно чак и највеће земље Старе Европе нису способне да

одбране своје националне интересе. И независно од тога да ли ће икада постати самостална империја или ће остати периферија атлантизма, Европа је осуђена на интеграцију“(160).

Аутор критикује став присталица антиимперијског суверенитета Русије (Јуриј Лущков), тј. заговарања одбране суверенитета националне државе Русије, и говори о евроазијској империји будућности, као једином адекватном одговору на амерички изазов. Он при томе говори о више империја и вишеполарном свету које би спречиле изградњу једнополарног света. Да би мислила и деловала империјски Русија мора прво да ојача изнутра. Затим да ојача стратешку сарадњу Кином.

У четвртом делу књиге Дугин још подробније разрађује евроазијство као верзију Четврте политичке теорије. Он при томе детаљно дефинише и анализира неке од основних геополитичких атрибута феномена евроазијства као што су народ, руско тло, језик, државу-јежа, границе, простор као облик живота (Фридрих Рацел), духовност и многе друге. На крају овог поглавља Дугин наводи циљеве евроазијства. То су: - „да истински постане снага, учествује у ономе што се дешава са земљом, утиче на оно што се дешава са земљом у евроазијском кључу; да постане моћна водећа снага наше зе-

мље, функције власти остварује као оруђе за спровођење евроазијских идеја у конкретном битку; да поново претвори Русију у империју, створи на основу Русије највећу силу, континенталну евроазијску империју и... да учествује у завршном преображавању света“(196).

Пети део Дугин је посветио руској политици. Он овде излаже идејне обресе долазеће руске политике. У првом поглављу петог дела бави се структуром социогенезе Русије, помоћу константи и варијабли. Константе су Руси (Словени), народ, руска цивилизација, а варијабле етничке мањине, држава и друштво. Дугин по овој методологији даје историјски збирни табеларни преглед почев од Кијевског раздобља руске историје, затим феудалне Русије, Татарско-монголског раздобља, Литванске Русије, Московске Русије, Петровске Руске Империје, те Совјетског и Савременог раздобља. У другом поглављу Дугин пише о руском Левијатану (на Русију би се применио Бехемот – с обзиром да је Русија континентална држава), говори о разлозима за евентуалну државну репресију, те указује да је у савременој Русији „Левијатан“ искорењен, његов циклус је завршен, данашња власт не изазива никакав страх. У трећем поглављу Дугин анализира појам и праксу модернизације, и одмах поставља питање да ли је Русији потребна модернизација? При

томе подсећа: „У традиционалном друштву човек је сматран рабом Божијим. Данас би рекли да је то дивљаштво, зато што човек није роб већ је слободан. Али рабом Божијим је називан, зато што је био слободан од свега осталог. Био је радник само Бога. Према томе, Црква је усађивала људима праву слободу. Штавише, учење о томе да је Бог створио човека из ничега, а не из самога Бога, осуђивало је човека на потпуну слободу.

У оквиру те слободе човек је могао да одабере: хоће ли да буде раб Божији и господар свега осталог – страсти, греха, или да буде роб греха, роб ђавола, роб тренутних страсти, али да при том остане слободан од Бога. То је морални избор. У традиционалном друштву сматрало се исправним бити раб Божији и погрешним бити роб страсти. У епохи модернизације, поготово у епохи Просветитељства, тај морал су решили да промене. Човек се сада једнозначно схвата слободним од Бога, а не од страсти, не од грехова, не од ђавола. Тако је начинио први корак ка модернизацији.

Сви знају за раширену Ничеву формулу „Бог је умро“. Па ипак, многи не знају како се завршава тај израз: „...ви сте га убили, Ви и ја“. Људи који су пожелели прогрес и модернизацију убили су Бога... Зато је, да би се појавио модернизован човек, требало збацити Бога са његовог пиједестала. У томе је

богоборачка суштина хуманизма о коме су говорили многи философи XIX и XX века. У току модернизације заиста се појавио аутономни човек који је почео себе да назива „слободним“. Тако је модеран – савремен човек постао Бог. „Али са становишта Постмодерне, обожен човек такође ствара репресивне хијерархије.

Управо тада је искрсла идеја да се и сам човек убије. Један познати француски философ – Бернар – Анри Леви – прогласио је смрт човека, други философ – Ролан Барт – прогласио је смрт аутора. Друштво без људи и текст без аутора постали су норма савремене постмодернистичке културе. Дакле, човек је испрва убио Бога да би потом, у сталном трагању за новом модернизацијом, новим ослобођењем, дошао дотле да је постао терет самом себи. Јавила се идеја ризом, неодређеног полугомоља, киборга, клона. Логичан крај модернизације... У оним земљама где је циклус Модерне завршен започела је активна постмодернизација: прошла је индустријализација, започела је постмодернизација. Сада у то желе да увуку и Русију...

У историји Русије видимо да модернизација која нас никада није кретала одоздо, њу су нам увек наметали. Овде се присећам како је Пушкин рекао де је у Русији једини Европљанин – држава. Сва модернизација долазила нам је са Запада уз по-

моћ насилног увођења строгим методима...”

У четвртом поглављу Дугин пише о интересима и вредностима после Цхинвалија, тј. након рата у Грузији. Овде је вредно поменути његов изричит став да Русија није европска земља него евроазијска цивилизација. Он при том истиче да „постоје два историјска и смисаона подметања: 1) западноевропске вредности издају се за универзалне; 2) под изговором њихове заштите Американци се руководе сопственим интересима.

На прво подметање „насели су“ и Путин и Медведев. Наиме, обојица су изјављивали: „Русија је европска земља“, што је, према Дугину, „сведочило да су доспели под хипнозу идеје о универзалности западних вредности. Међутим, Русија у ствари није европска земља него евроазијска цивилизација...

Друго подметање је још бестидније. Објављено је: универзалне вредности – то су америчке вредности. Подсетићу где је исходиште такве претензије: у доктрини Вудроа Вилсона, председника САД, који је почетком XX века и током Првог светског рата прогласио да је глави задатак САД ширење демократије по читавом свету. Тврдило се да америчка држава представља оптималан модел развоја човечанства и стога САД не само да могу него су дужне да се мешају у свет-

ску политику и успостављају у њој своја сопствена начела. Још 1920-их година је за остваривање те идеје створен „Савет за спољне односе“ (*Council on Foreign Relations – CFR*) и у суштини sazрела идеја о стварању Светске владе, према којој треба прихватити амерички модел као једини за све и самим тим подредити америчкој идеолошкој конструкцији друге земље и народе“(234-235). Дугин наговештава да се таква политика у Русији неће водити јер је након Цхинвалија учињен крај западњаштва у Русији.

